

Список використаних джерел

1. Кимелев Ю. А. Современная западная философия религии / Ю. А. Кимелев. – М.: Мысль, 1989. – 285 с.
2. Кимелев Ю. А. Философия религии: Систематический очерк / Ю. А. Кимелев. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998. – 424 с.
3. Тиллих П. Избранное. Теология культуры / Пауль Тиллих. – М.: Юристъ, 1995. – 380 с.
4. Унамуну Мигель де. О трагическом чувстве жизни у людей и народов; Агония христианства / М. Д. Унамуну; пер. с исп., вступ. ст. и коммент.: Е. В. Гараджа. – Київ: Символ, 1997. – 414 с. – (Серия: Книги века).
5. Ferm D. W. Contemporary American Theologies. A Critical Survey / D. W. Ferm. – New York: The Seabury Press, 1981. – 192 p.
6. Kellenberger J. Inter-religious Models and Criteria / J. Kellenberger. – St. Martin's and Macmillan, 1993. – 232 p.
7. Louw Dirk J. Die Neo-Inklusivistische Benadering Tot Religieuse Pluraliteit (The Neo-Inclusivistic Approach to Religious Plurality) / Dirk J. Louw. – South African Journal of Philosophy. – 2004. – №23 (1). – P.82–107.
8. Reichenbach B. Religious Realism / Bruce Reichenbach. – In: Science and Religion in Dialogue. – Wiley–Blackwell, 2010. – P.1034–1052.
9. Stace W. T. Mysticism and Philosophy / W. T. Stace. – Philadelphia: J. B. Lippincott, 1991. – 349 p.

References

1. Kimelev Yu. A. Sovremennaya zapadnaya filosofiya religii / Yu. A. Kimelev. – М.: Mysl, 1989. – 285 s.
2. Kimelev Yu. A. Filosofiya religii: Sistematicheskii ocherk / Yu. A. Kimelev. – М.: Izdatelskiy Dom «Nota Bene», 1998. – 424 s.
3. Tillih P. Izbrannoe. Teologiya kul'tury / Paul Tillih. – М.: Yurist', 1995. – 380 s.
4. Unamuno Migel de. O tragicheskome chuvstve zhizni u lyudey i narodov; Agoniya hristianstva / M. D. Unamuno; per. s isp., vstup. st. i komment.: E. V. Garadzha. – Kiyiv: Simvol, 1997. – 414 s. – (Seriya: Knigi veka).
5. Ferm D. W. Contemporary American Theologies. A Critical Survey / D. W. Ferm. – New York: The Seabury Press, 1981. – 192 p.
6. Kellenberger J. Inter-religious Models and Criteria / J. Kellenberger. – St. Martin's and Macmillan, 1993. – 232 p.
7. Louw Dirk J. Die Neo-Inklusivistische Benadering Tot Religieuse Pluraliteit (The Neo-Inclusivistic Approach to Religious Plurality) / Dirk J. Louw. – South African Journal of Philosophy. – 2004. – №23 (1). – P.82–107.
8. Reichenbach B. Religious Realism / Bruce Reichenbach. – In: Science and Religion in Dialogue. – Wiley–Blackwell, 2010. – P.1034–1052.
9. Stace W. T. Mysticism and Philosophy / W. T. Stace. – Philadelphia: J. B. Lippincott, 1991. – 349 p.

Vergeles K. M., Ph.D., associate professor, Vinnitsa National Medical University named after M. I. Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Philosophical and religious studies analysis of the faith and its criteria

In the article the essence of faith analyzed as emotional and spiritual condition of the individual, as its core activity. The existing approaches to the criterion of faith – in terms of the revival of religious faith, from the standpoint of epistemological and existential problems, studies the relationship between faith and language, transformations of religious and cultural symbols in modern times, the psychological aspects of faith and virtual characteristics in faith.

Keywords: faith, religious faith, criteria's of faith, man, society, culture, analytic philosophy, existentialism, religion, theology.

Вергелес К. Н., кандидат философских наук, доцент, Винницкий национальный медицинский университет им. Н. И. Пирогова (Украина, Винница), kvergeles@gmail.com

Философско–религиоведческий анализ веры и ее критериев

Рассматривается сущность веры как эмоционально–духовного состояния личности, как стержня ее жизнедеятельности. Анализируются существующие подходы к критериям веры – с точки зрения возрождения религиозной веры, с позиций эпистемологической и экзистенциальной проблематики, исследования соотношения веры и языка, трансформаций религиозных, культурных символов в современности, психологические аспекты веры и виртуальность в сфере веры.

Ключевые слова: вера, религиозная вера, критерии веры, человек, общество, культура, аналитическая философия, экзистенциализм, религия, теология.

***

УДК 264–931:379.85

Голодюк Н. В.,
аспірантка кафедри релігієзнавства та теології,
Національний університет «Острозька академія»
(Україна, Острозь), natakulinich@gmail.com

«ПОЧАЇВСЬКІ СВЯТИНИ» ЯК ЦЕНТРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ ПАЛОМНИЦТВА ТА РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ У ПІВНІЧНО–ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Проаналізовано феномен релігієзнавчого і духовного туризму, вивчено причини популярності туристичного маршруту «Почаївських святинь». Визначено їхній історичний та туристичний потенціали для запровадження і формування маршрутів релігієзнавчого туризму. Також стаття розкриває психологічні чинники у потребі паломницької та туристичної діяльності серед віруючих і невіруючих людей. В процесі дослідження було проаналізовано три основні святині: Почаївська лавра, Божя Гора, Джерело св. Анни. Подана інформація стосується самого феномену паломництва, його психологічного підґрунтя і структури теофанії, яка привертає увагу релігійних туристів та паломників. Особливо приділено увагу ролі акватичної символіки для впливу на загальнолюдські архетипи, що стрияють популярності святих місць. Як висновок статті подано, що комерціалізація та масове туристичне зацікавлення «Почаївськими святинями» пов'язане з феноменом компенсаторної функції релігії, тобто психологічним катарсисом через долучення до надприродного.

Ключові слова: релігієзнавчий туризм, православна сакральна архітектура, паломництво, монастир.

Релігійний туризм у сучасному світі – це багатогранне явище, що безпосередньо пов'язане з релігійною історією, географією, архітектурою конкретної території. Науковці розділяють два його види паломницький та релігієзнавчий. У загальному розумінні, що побутує серед простого населення, термін «туризм» пов'язаний із визначенням Всесвітньої туристичної організації (ВТО), а саме: це слово є похідним від французького іменника *tour* (прогулянка, поїздка) і являє собою подорож у вільний час, один із видів активного відпочинку [1, с. 8]. Актуальність теми статті зумовлена необхідністю вивчення потенціалу розвитку туризму в нашій державі. В Україні зосереджена досить велика кількість релігійних пам'яток, які мають потенціал викликати зацікавленість у мільйонів релігійних паломників і туристів, одним із таких центрів є Почаївська лавра та святині неподалік неї.

Початку ХХІ ст. став для українського релігійного туризму знаковим, оскільки почалась активна реставрація релігійно–історичних центрів, що використовувалися в комерційних цілях. Україна здобула можливість реалізувати своє право на наявність у європейському релігійно–культурному просторі завдяки своїм оригінальним архітектурним та сакральним пам'яткам мистецтва. Значною мірою це досягається засобами релігійного туризму, що збільшив потік фінансування у майже неприбутковій сфері мандрівничої індустрії.

Внутрішній релігієзнавчий туризм в Україні ще не став галуззю національної економіки. На жаль, він лише починає розвиватися і на сьогодні ще не може забезпечити вагомих внесків у державний бюджет. Хоча прогноз на перспективу досить оптимістичний, як зазначає документ спільного польсько–українського проекту, пов'язаного із відновленням релігійних пам'яток на території прикордоння між Польщею та Україною: «Країна має всі необхідні умови і ресурси для розвитку внутрішнього туризму, серед яких історико–культурна спадщина. Значну її частину складають архітектурні пам'ятки, що збереглися до наших днів, більшість з яких є культовими спорудами» [5].

Релігієзнавчий туризм має особливе значення для розвитку внутрішнього туризму в Україні, оскільки

викликає значний інтерес з боку не лише віруючих людей, але й туристів загалом. До цього виду внутрішнього туризму залучаються туристичні фірми, що пропонують свої екскурсійні маршрути, і незалежні мандрівники, які розвивають і обговорюють свої маршрути в Інтернеті, зокрема у соціальних мережах. Однак, незважаючи на все це, релігієзнавчий туризм все ще залишається периферійним [8]. Це закономірно, оскільки логічним наслідком можна вважати панування в суспільстві атеїстичних ідей, щодо релігійної архітектури та історії зокрема.

Відповідно до таких умов, туристично-екскурсійна робота розвивається дуже повільно, хоча залишається одним із небагатьох джерел отримання знань про історію розвитку релігії в Україні. Найбільш важливими об'єктами для релігієзнавчого туризму при розробці екскурсійних маршрутів на території України є численні монастирі та храми, де зберігаються мощі святих, реліквії, чудотворні ікони. Цінність цих об'єктів визначається не їхнім місцезнаходженням (столичні чи провінційні), а значенням у релігійному житті [8]. Це стосується як архітектури, так і живописних та скульптурних робіт на біблійні сюжети, створених відомими художниками і невідомими народними майстрами. Важливими туристичними об'єктами можуть бути також поховання вищих ієрархів православної церкви.

Метою цієї статті є дослідити туристичний потенціал маршруту «Почаївських святинь» (Свято-Успенську Почаївську лавру, Божу гору, джерело св. Анни), що розташований на території Тернопільської та частково Рівненської областей. Основним завданням залишається продемонструвати потенціал релігійного туризму на території північно-західної України.

Методи дослідження зумовлені специфікою його мети. У процесі дослідження застосовувалися універсальні релігієзнавчі методи наукового пізнання, зокрема: феноменології та історії релігії, які уможливили узагальнення особливостей паломницької специфіки. Для вирішення окремих наукових завдань використовувалися загальні методи гуманітарних досліджень.

Новизна нашого дослідження полягає в тому, щоб продемонструвати процеси функціонування духовного і релігієзнавчого туризму в Україні, який виник у світі в період 70–80-х рр. минулого століття, а також охарактеризувати основні причини паломництва, які пов'язані з феноменами, представленими у святих місцях.

Зародження туристичного руху на території північно-західної України науковці датують початком 20-х рр. XX ст., коли при установі «Дирекція публічних робіт» у Луцьку була вперше введена посада референта з питань туризму [5, с. 24].

Сакральна-архітектурні пам'ятки північно-західної України можуть бути важливою складовою туристичної інфраструктури всієї України, адже вони є вагомим частинною історико-культурних ресурсів. Вивченням запропонованої тематики статті займалися такі дослідники: Н. Білоцерківець [2], В. Біркович [3], С. Ковальчук [7], В. Пагійчук [8], В. Рожко [9; 10].

Північно-західний регіон України багатий на сакральні пам'ятки. Деякі з них унікальні, вони охороняються державою як пам'ятки архітектури та містобудування [2]. На особливу увагу з туристичної точки зору заслуговує

маршрут «Почаївських святинь» (сюди варто зарахувати Свято-Успенську Почаївську лавру, Божу гору, джерело св. Анни). Найбільшу цінність для іноземних туристів та науковців становить історія, сакральна архітектура та природні ресурси цих місць.

На нашу думку, дуже привабливою для паломників та туристів північно-західної України є північна частина Тернопільської області, оскільки там знаходиться найбільший паломницький центр України, а саме Свято-Успенська Почаївська лавра, яка належить УПЦ МП. За легендою монастир заснували ченці, що втікали від монголо-татар ще в XIII ст., перша документальна згадка датується 1527 роком [10, с. 294]. Первісно монастир виступав проти об'єднання православної і католицької церков. Його фінансували місцеві магнати, такі як Анна Гойська, Федір і Єва Домашевські та граф Микола Потоцький.

Так, наприклад, Анна Гойська подарувала монастирю чудотворну ікону Божої Матері [10, с. 294]. Тепер ця ікона є одним із основних об'єктів, через які здійснюються паломництва до Свято-Успенської Почаївської лаври. Саме надзвичайні властивості ікони приваблюють паломників і туристів. Першим зафіксованим чудом біля цієї ікони було зцілення Пилипа Козинського, рідного брата Анни Гойської, в 1597 р. Будучи сліпим від народження, чоловік проводив довготривалі молитви біля ікони Божої матері і прозрів, – оповідає церковна історія, яку зберігають в Почаївській лаврі [10, с. 294]. Скільки відбулося чудотворних зцілень біля цієї ікони, достеменно невідомо, але такий феномен приваблює досить велику кількість прочан. Незважаючи на те, що в наш час зцілення не відбуваються, з точки зору психології релігії молитва перед чудотворною іконою – це компенсаторна функція релігії, яка тим самим задовольняє особисті почуття віруючих і виконує роль психологічного стабілізатора для паломників, які намагаються знайти внутрішній спокій. Таким чином, відбулося зміщення чудотворного фізичного зцілення у психологічну сферу.

У психології релігії складна система катарсису, який приносить процес паломництва до чудотворних ікон, одночасно знаходиться у двох вимірах: матеріальному і духовному. Як релігійний феномен, психологічне очищення через молитву, роздуми перед чудотворною іконою, формує позитивне ставлення до релігії загалом, що також приваблює туристів, які дуже часто не ідентифікують себе як віруючих людей. На цьому ґрунті виникає духовний туризм, що виник в епоху «Нью Ейдж».

Другий природний феномен, який приваблює паломників і туристів до Свято-Успенської Почаївської лаври – це Стопа Божої Матері. У 1649 р. навколо цієї святині було збудовано церкву св. Трійці. Автор життєпису преподобного Іова ієромонах Досифей писав про Почаївську гору, що вона «здавна сяє сяйвом дуже багатьох чудес», а цим сяйвом була Пречиста Божа Мати, яка з'явилася на Почаївській горі приблизно 1261 р. і залишила по собі виразний слід – «цельбоносну стопу». Як зазначає В. Рожко: «Ця стопа Божої Матері, як слід її ноги, наповнилась чудотворною водою, яка текла звідти безперестанно. Цей феномен відразу викликає здивування, оскільки вода поступає звідти, звідки її не може бути, а саме зі шматку каменю на високій горі, де

грунтових вод немає» [10, с. 291]. Це перший із трьох надприродних феноменів, що пов'язаний із водою в комплексі «Почаївських святинь».

Третьою святинєю Почаївського монастиря є моці преподобного Іоана (Залізо) Почаївського (1551–1651). Цей святий був анахоретом. Більшість свого часу проводив у печерах у процесі розумної молитви, яка супроводжувалась плачем [6]. Такі свідчення нам залишив учень Іова ієромонах Досифей. Чудо, пов'язане з монахом і яке приваблює паломників, відбулося в одній із печер, куди зараз і прямують паломники, щоб помолитися. Досифей описує його так: «Одного разу преподобний Іов молився у своїй печері. Аж раптом його озаяло світло Божої благодаті, яке сяяло дві години безперестанно. А я, побачивши це, у великім страху впав на землю, переможений таким чудесним видінням» [6]. Цей опис дає нам змогу стверджувати, що Досифей описує теофанію, яка супроводжується відчуттям страху та благодаті. На нашу думку, ця історія слугує однією із причин зацікавленого відвідування туристами і паломниками моці і печери св. Іова Почаївського.

Ще одна історія, яка викликає зацікавлення серед людей, що відвідують м. Почаїв, також пов'язана із теофанією. Під час облоги міста татарами 1675 р. вони намагалися захопити святиню, але було явлене чудо у вигляді Божої Матері та Св. Іова, який просив її заступництва. У результаті татари втекли. Як стверджує В. Рожко, інформація про цю подію є не лише в українських джерелах, але також і в турецьких, що робить цю подію ближчою до історичної правди [10, с. 288]. На нашу думку, це також є однією із причин популярності серед туристичних турів «Почаївських святинь». Наприклад, ця історія публікується в багатьох брошурах туристичних агентств, які пропонують паломницькі тури.

Після переходу Почаївської святині до греко-католицької церкви інформація про надприродні явища зникає. Так, аналізуючи рукопис «Monastyr skit» і працю А. Ф. Хойнацького «Почаївська Успенська Лавра. Історичний опис», І. Огієнко вказує на те, що питання чудес та чудотворних зцілень в рукописах чи стародруках того періоду майже не згадується [7, с. 201]. Незважаючи на спротив унії, Почаївська лавра перейшла у підпорядкування греко-католицької церкви. Саме в цей період відбувається розбудова архітектурного ансамблю, який ми можемо спостерігати сьогодні. У 1831 р. Почаївську лавру було повернено для православної церкви [10, с. 297]. Період ХХ ст. для Почаєва було досить драматичне: Перша світова війна, національно-визвольні змагання, захоплення і грабунок лаври більшовиками. Не зважаючи на ці всі події, сакральньо-архітектурний комплекс Свято-Успенської Почаївської лаври залишився неушкоджений. На сьогодні щодня Почаївська Лавра приймає тисячі паломників.

Наступним паломницьким і туристичним центром північно-західної України, де знаходяться православні святині, є місто Кременець за 10 км від Почаєва. Найдавніший сакральний об'єкт цього міста – печерний комплекс на території Дівочих скель, що є частиною Кременецького кряжу [9, с. 84]. Це також одне із місць, яке відвідують паломники і туристи. Ці печери пов'язують із першим анахоретним чернецтвом Мефодіївської доби.

Біля печерного монастирського комплексу виникає наземний спільножиттій монастир Преображення Господнього, що належить до найдавніших святинь України. Він діяв із XIV ст. на г. Сичівка у Кременці. Також тут був заснований Богоявленський братський монастир ХVII ст., який отримав грамоту від Петра Могили у 1637 р., за якою обитель мала бути ставропігіальною, а братство і школа при ній існувати за статутами великих братств [10, с. 290]. Окрім цього, окремим об'єктом для релігійного туризму може слугувати більш пізня споруда собору св. Миколая, що також розташована в м. Кременець. Насправді православні святині Кременця приваблюють туристів та паломників лише архітектурною цінністю та близькістю міста до Почаївської лаври.

Ще одним важливим місцем паломництва, що знаходиться неподалік Почаївської лаври – Божа гора і комплекс печерних скитів на ній. Божа гора – конусоподібна, покрита змішаним лісом. На вершині знаходиться джерело і скельно-печерний монастир. В. Рожко вважає, що цей печерний монастир був заснований в IX–X ст. [10, с. 311]. Причиною паломництва стала легенда, що на цю гору ступила Богородиця і залишила відбиток своєї ступні, рухаючись на допомогу монахам до Почаївської лаври. На думку віруючих прихожан, вода на цій горі з відбитку ноги Божої Матері є цілительна. Це друга святиня, пов'язана із водною стихією, в «Почаївському комплексі». Саме це природне явище приваблює сюди туристів і паломників.

Окремо варто зазначити, що до комплексу паломницького і релігійнознавчого туризму, який базується навколо Почаївської лаври, входить гідрологічна природна пам'ятка сакрального характеру – джерело (купальня) святої праведної Анни в с. Онишківці Рівненської області. На його території знаходиться скит святої праведної Анни Свято-Миколаївського Городецького жіночого монастиря УПЦ (МП) [10, с. 312]. Це третя святиня, пов'язана із водою.

На думку М. Єліаде, святині, що формуються навколо джерел, спрямовані на активацію релігійних патернів у віруючих [11, с. 184]. А саме занурення у водну стихію характеризує собою оновлення і наближення до першопочатку. Символізм води у православному християнстві досить вагомий. Для туристів та паломників відвідати і зануритися у джерельне озеро (купальню) св. Анни рівноцінно духовному оновленню.

Про символізм занурення у водну стихію, яка пов'язана із християнськими святинями, М. Єліаде каже так: «Занурення у воду символізується поверненням до стану неоформленості, повної регенерації, нового народження, оскільки занурення рівносильне розчиненню будь-яких форм людської свідомості, воно затуляє людину у стан того часу, коли ще світ не було створено» [11, с. 183]. Фактично, думки М. Єліаде і практика самих туристів чи паломників підтверджують компенсаторну функцію релігійних святинь, які базуються на водних стихіях.

Контакт з водою завжди передбачає відродження, тому природні рекреаційні ресурси, такі як джерела, завжди викликали здивування і захоплення серед простих людей. Особливо ті джерела, яка за логікою природи не можуть виникнути на тих місцях, де вони існують. Саме такі природні феномени знаходяться на Почаївській та Божій горі.

Сакральні архітектурні пам'ятки північно-західної України розміщені доволі нерівномірно. Будівництво православних святинь розпочалося ще в X ст. На жаль, формат статті не в змозі охопити весь масив інформації, тому ми вирішили акцентувати увагу на найбільш відомих пам'ятках сакрально-архітектурного мистецтва, які мають найбільшу цінність для релігійно-туристичного туризму та паломництва.

Висновки. Отже, комерціалізація та масове туристичне зацікавлення «Почаївськими святинями» пов'язане з феноменом компенсаторної функції релігії, тобто психологічним катарсисом через долучення до надприродного, а саме до чудотворної ікони Божої Матері, мощей святого Іова Почаївського у його печері, де була явлена теофанія, та інших місцевостей, пов'язаних із сакралізацією природних ресурсів, а саме джерел. Думка М. Еліаде підтверджує, що відвідування паломниками та туристами цих природних, зокрема водних, ресурсів також пов'язана із компенсаторною функцією психологічного катарсису.

Варто зазначити, що для проведення подальших досліджень потенціалу релігійно-туристичного туризму в північно-західній Україні, необхідно провести поділ на чіткі туристичні регіони, які варто описувати окремо один від одного. Це плануємо зробити у наступних статтях.

Список використаних джерел

1. Биржаков М. Введение в туризм / М. Биржаков. – СПб.: Издательский дом «Герда», 2003. – 5-е изд. – 320 с.
2. Білоцерківський Н. Україна туристична // Українська культура. – 2006. – №3-4. – С.8-10.
3. Біркович В. І. Модернізація туристичного та рекреаційного потенціалу регіонів України // Статистика України. – 2006. – №3. – С.83-86.
4. Дмитрук В. Зародження туристичного руху на Волині / В. Дмитрук // Минуле та сучасне Волині та Полісся: Ковель та ковельчани в історії України та Волині. Матеріали XII Всеукраїнської науково-історичної конференції, присвяченої 12-й річниці Незалежності України та 485-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. – Луцьк: [б.н.в.], 2003. – С.24-25.
5. Історико-культурні ресурси українсько-польського прикордоння та особливості їх використання для туристичних цілей [Електронний ресурс] / С. Кузик, Д. Литвин. – Режим доступу: tourlib.net/statti_uk/Kuzyk2.htm
6. Лозинський Н. Життя і труди преподобного Іова Почаївського [Електронний ресурс] / Назар Лозинський. – 2011. – Режим доступу: <http://lpba.org.ua/zhyttya-i-trudy-prepodobnoho-iova-pochajivskoho/>.
7. Огієнко І. Свята Почаївська лавра / Іван Огієнко. – Київ: Наша культура і наука, 2004. – 440 с.
8. Патійчук В. О. Волинська область як потенційний регіон релігійно-паломницького туризму / В. О. Патійчук, Ю. С. Ломізова // Індустрія гостинності у країнах Європи / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 29-31 березня 2012 р. – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2012. – С.88-92.
9. Рожко В. Печерні монастирі Волині і Полісся / Володимир Рожко. – Луцьк: Волинська книга, 2008. – 253 с.
10. Рожко В. Православні святині історичної Волині / Володимир Рожко. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 558 с.
11. Еліаде М. Очерки сравнительного религиоведения / М. Элиаде. – М.: Ладомир, 1999. – 488 с.

References

1. Byrzhakov M. Vvedeniye v turizm / M. Byrzhakov. – SPb.: Yzdatel'skyy dom «Herda», 2003. – 5-e yzd. – 320 s.
2. Bilotserkivets' N. Ukrayina turystychna // Ukrayins'ka kul'tura. – 2006. – №3-4. – S.8-10.
3. Birkovych V. I. Modernizatsiya turystychnoho ta rekreatsinyho potentsialu rehioniv Ukrayiny // Statystyka Ukrayiny. – 2006. – №3. – S.83-86.

4. Dmytruk V. Zrodzhennya turystychnoho rukhu na Volyni / V. Dmytruk // Mynule ta suchasne Volyni ta Polissya: Kovel' ta kovel'chany v istoriyi Ukrayiny ta Volyni. Materialy XII Vseukrayins'koyi naukovo-istorychnoyi konferentsiyi, prysvyachenoyi 12-y richnytsi Nezalezhnosti Ukrayiny ta 485-y richnytsi nadannya Kovelyu Mahdeburz'koho prava. – Luts'k: [b.n.v.], 2003. – S.24-25.

5. Istoryko-kul'turni resursy ukrayins'ko-pol's'koho prykordonnaya ta osoblyvosti yikh vykorystannya dlya turystychnykh tsiley [Elektronnyy resurs] / S. Kuzyk, D. Lytvyn. – Rezhym dostupu: tourlib.net/statti_uk/Kuzyk2.htm

6. Lozyns'kyy N. Zhyttya i trudy prepodobnoho Iova Pochayivs'koho [Elektronnyy resurs] / Nazar Lozyns'kyy. – 2011. – Rezhym dostupu: <http://lpba.org.ua/zhyttya-i-trudy-prepodobnoho-iova-pochajivskoho/>.

7. Ohiyenko I. Svyata Pochayivs'ka lavra / Ivan Ohiyenko. – Kyyyiv: Nasha kul'tura i nauka, 2004. – 440 s.

8. Patiychuk V. O. Volyns'ka oblast' yak potentsiynyy rehion rehlihyjno-palomynts'koho turyzmu / V. O. Patiychuk, Yu. S. Lomizova // Industriya hostynnosti u krayinakh Yevropy / Materialy IV mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi 29-31 bereznya 2012 r. – Simferopol': Kryms'kyy instytut biznesu, 2012. – S.88-92.

9. Rozhko V. Pecherni monastyri Volyni i Polissya / Volodymyr Rozhko. – Luts'k: Volyns'ka knyha, 2008. – 253 s.

10. Rozhko V. Pravoslavni svyatyni istorychnoyi Volyni / Volodymyr Rozhko. – Luts'k: VAT «Volyns'ka oblasna drukarnya», 2009. – 558 s.

11. Eliade M. Ocherky sravnytel'noho relyhyovedeniya / M. Elyade. – M.: Ladomyr, 1999. – 488 s.

Golodyuk N. V., PhD–Student the Department of Religious Studies and Theology, National University «Ostroh Academy» (Ukraine, Ostroh), natahakulinich@gmail.com

«Pochaev shrines» as the central object of pilgrimage and religious tourism in the north-western region of Ukraine

The article analyzes the phenomenon of religious studies and spiritual tourism, studied the causes of the popular tourist route «Pochaev shrines». Determine their historical and tourist potentials for the introduction and formation of religion-tourism routes. This article also reveals the causes of the need for pilgrimage and tourism among believers and non-believers. The study analyzed the three main shrines: Pochaiv Lavra, Mount of God, source of St. Anna. The information concerns the phenomenon of pilgrimage, its psychological foundation and structure of the theophany, which attracts the attention of tourists and religious pilgrims. Separate attention is paid to the role of aquatic symbolism to influence the universal archetypes, sacred places contribute to the popularity. As a conclusion the article presents that commercialization and mass tourist interest «Pochaev shrines» is connected with the phenomenon of compensatory function of religion, that is, the psychological catharsis through communion with the supernatural.

Keywords: Religious tourism, orthodox sacred architecture, pilgrimage, monastery.

Голодюк Н. В., аспірантка кафедри релігієзнавства та теології, Національний університет «Острозька академія» (Україна, Острозьк), natahakulinich@gmail.com

«Почаевские святини» как центральные объекты паломничества и религиозного туризма в северо-западном регионе Украины

Проанализирован феномен религиоведческого и духовного туризма, изучены причины популярности туристического маршрута «Почаевских святинь». Определены их исторический и туристический потенциалы для внедрения и формирования маршрутов религиоведческого туризма. Также статья раскрывает причины в необходимости паломничества и туристической деятельности среди верующих и неверующих людей. В процессе исследования были проанализированы три основные святини: Почаевская лавра, Божья Гора, Источник св. Анны. Представленная информация касается самого феномена паломничества, его психологического основания и структуры теофании, которая привлекает внимание религиозных туристов и паломников. Отдельно уделено внимание роли акватической символики для воздействия на общечеловеческие архетипы, способствующие популярности святым местам. Как вывод статье представлено, что коммерциализация и массовый туристический интерес «Почаевскими святинями» связан с феноменом компенсаторной функции религии, то есть психологическим катарсисом через приобщение к сверхъестественному.

Ключевые слова: религиоведческий туризм, православная сакральная архитектура, паломничество, монастырь.

***